

Spisovateľ Laco Zrubec – ako som ho poznal



Milan Kupecký



16-11-01



3,430



Šuranec Laco Zrubec, spisovateľ, scenárista, publicista, historik – významná osobnosť nielen mesta, ale i Slovenska – sa narodil 4. októbra 1931 v Šuranoch a zomrel 24. februára 2011 v Nitre. Študoval na obchodnej akadémii v Nových Zámkoch a maturoval v Zlatých Moravciach. V rokoch 1961–1964 absolvoval diaľkové štúdium divadelnej réžie v Osvetovom ústave v Bratislave.

Ako som ho poznal

Po prvý raz v živote som sa so spisovateľom Lacom Zrubcom osobne stretol v jeho i mojich rodných Šuranoch, v priestoroch niekdajšieho kultúrneho domu, u tzv. „Stoklasky“, ktorú si pamätajú ozaj už iba tí skôr narodení. Neskôr v tých miestach zriadili krajčírsku dielňu, a dnes povedľa tohto miesta stojí nie dávno postavený supermarket Tesco. Ó, Bože, aká to po toľkých rokoch premena?! Vtedy sa tam konal zábavný program, z ktorého si pamätám iba toľko, že v ňom vystupoval známy slovenský herec František Dibarbora a v tom čase začínajúca mladučka Maja Velšicová. S Lacom sme sa vtedy po prvý raz v živote stretli na krátky rozhovor v kaviarni, ktorá bola súčasťou spomínaného kultúrneho domu. Bolo to z mojej strany také nesmelé zoznamovanie sa, pretože Laco bol už v tom čase známy šuriansky rodák, redaktor a spisovateľ, a ja iba začínajúci dopisovateľ do zábavných rozhlasových relácií, zúčastňujúci sa rôznych čitateľských a dopisovateľských súťaží vo viacerých printových i elektronických médiách. Obaja sme boli rozdielnej povahy i záujmov a spájalo nás oboch asi jediné, že sme boli Šuranci a aj vlastenci. Ja som ho vždy oslovoval „môj starší priateľ“, čo aj zodpovedalo skutočnosti. Na rozdiel od neho som bol predovšetkým aktívnym športovcom a humoristom, čo boli vlastnosti jemu nie príliš blízke, pretože on sa vždy, v každom našom rozhovore zaujímal ako spisovateľ faktu najmä o históriu a o veci relatívne vážnejšie. Stál vždy najmenej o tie dva pomyselné stupienky odo mňa vyššie. Pre mňa bol i zostane navždy vzácnym človekom, priateľom, ktorý sa mi snažil vždy pomôcť, poučiť ma a rozširovať mi obzor a pohľad na svet vo všetkých jeho súvislostiach. Bol nesmierne rozhladený a múdry. Zanechal vo mne a v mojich spomienkach aj dojem akéhosi figliara, čo sa týka úsmevu počas rozhovoru, pri pertraktovaní svojich myšlienok. A keďže sa zaujímal o

históriu a veci dávne, zostalo po ňom aj veľa reportáží o rôznych dávnovekých nálezoch a vykopávkach, ktoré dlhé roky publikoval ako redaktor v časopise Život, pričom napísal aj viacero významných knižných titulov, ktoré mimochodom zdobia aj moju domácu knižnicu, s jeho venovaním. Sú to diela, ktoré napísal v rokoch 1962 až 2011, prvým bola kniha s titulom Rozbité okná a poslednou Poludnica. Je ich celkom tridsať štyri. Z pozoruhodných a významných spomeniem diela: Poklady zeme, Gýmešský hárem, Žofia Bosniaková, Vykopaná pravda, Slávni rodáci sveta, Kragujevská vzbura, Staronitrianske tragédie, Prvý známy bol Pribina, Posledný hriech a ďalšie.

Takpovediac jeho srdcovou záležitosťou boli najmä témy: Žofia Bosniaková, Petőfi (Alexander Petrovič), Liszt (Franz List), ktorého korene vraj siahajú do Šurian a Maďari si ho, podobne ako mnoho ďalších slovenských osobností, „privlastnili“. Laco Zrubec sa aktívne podieľal aj na objavení vzácneho nálezu Alma Mater, ktorého verná kópia dnes zdobí „námestie“ obce Nitriansky Hrádok. Ak načriem hlbšie do svojich spomienok, často ma nabádal, aby som aj ja v rámci svojich možností písal o rodných Šuranoch, napríklad o Šurianskom hrade, po ktorom bola pomenovaná vôbec prvá ulica, ktorá dodnes nesie názov Podzámočok. V tom čase zostala ako pozostatok hradu tzv. Šurianska studňa, ktorú však postupne, necitlivo zahádzali tamojší ľudia odpadom. Zachovali sa z nej iba pamätné fotografie. Tak ako z Gajerovho dvora, neďaleko Čádyho mosta, kde sa Laco narodil a prežil detstvo, a odkiaľ pochádza aj archeologický zvyšok nálezu pamätnej tabule, ktorá je umiestnená na mestskom úrade ako vzácny poklad. O Podzámočku iba toľko, že postupne k nemu pribúdali ulice ako Zajíčková, Hoštáky, Hasická, Levická, Fabrická, osady Argentína, Barak, Kopec, Nový Svet, Babka a priľahlé mestské časti Várad (dnes Nitriansky Hrádok), Kostolný a Mlynský Sek. O najstaršej ulici, o Podzámočku sa niesli a zachovali povesti, že ulica bola „poprepletaná“ dvormi tak, že v nej vždy zabľúdl nielen miestny poštár, ale i drotári, péraši a iní podomoví služobníci, obchodní cestujúci i prišelci. Na rozdiel od minulosti, dnes sú všetky bývalé ulice, Váradský chodník, trávnaté pažite i rieka Niterka vyasfaltované a takmer pri každom dome stojí oceľový tátoš. Vtedy v každom dvore chovali gazdinky husy, kačice, sliepky, holuby...

Pásavali sme kozy, chytali sme v povojnových tzv. bombových jamách ryby, hrali na pažitách a lúke futbal. Chodili sme sa na rieku Žitavu a za Čiernu vodu kúpať. Za našimi záhradami bol pramenitý potôčik a tzv. Gát, kde naši rodičia a starí rodičia a susedia chodili hrať mariáš. Naše záhrady a dvory oddeľoval iba pletený drôt, ponad ktorý sa susedia zhovárali až do neskorých večerných hodín. Po práci v záhrade sa išlo buď k Malému alebo Veľkému Antalíkovi na pivo. Obom krčmám, ktoré sú dnes na zrušenie, prípadne čakajú na reštrukturalizáciu, doteraz zostali pomenovania po bývalom majiteľovi Antalíkovi. To je však už iba nostalgia, pretože vtedy boli priam ideálne medziľudské vzťahy a ľudia, keďže bolo krátko po vojne, hoci boli chudobní, navzájom sa uctievali a pomáhali si. Nebola však

televízia, počítače... Nechýbal však mestský rozhlas, pretože niekdajší richtár Béla Lehocký tak hlasito rozprával, že ho bolo počuť široko-d'aleko po okolí. O tom všetkom sme sa neraz s Lacom dlho zhovárali, spomínali... Sú to aj jeho spomienky. Mimochodom, Laco bol veľkým odporcom počítača, synovia ho darmo prehovárali, aby si ho zaviedol, no on ako konzervatívec a vyznávač toho „starého dobrého“, keď videl toľko pospletaných všakovakých káblov po svojej pracovni, rezolútne túto modernú techniku odmietol. Čiže, vlastne pri každom stretnutí s Lacom, teda mojim starším priateľom, sme sa mali vždy o čom porozprávať. O gazdovských pasienkoch a lúkach, o Majerskom dvore, o Tenkom i Hrubom háji, o Váradskom chodníku, o prírode, ktorá vtedy pozostávala aj z prirodzených renzií (dnešné vetrolamy), o malinách a čerešniach, ktoré rástli povedľa chodníkov, o Jánoseku i priľahlých prírodných lokalitách ako Zajíčkova lúka a už spomínané pažite. Naše stretnutia boli buď v Šuranoch alebo i v Nitre, kam sa Laco Zrubec neskôr s rodinou presťahoval, kde žil a pracoval. Živo si pamätám na jednu príhodu z vlaku, keď som od Laca cestoval z Nitry do Šurian s jeho otcom, ktorý bol vtedy pri rozhovore pyšný a hrdý na svojho syna tak, že sa mu to nadšenie zračilo priam z očí. Ten šťastný a radostný pohľad mi ešte dnes rezonuje v hlave. Po mojom presťahovaní sa do Nových Zámkov sme sa stretávali väčšinou na rôznych kultúrno-spoločenských podujatiach, akými boli najmä pamätné výročia, ktoré mi vopred písomne alebo telefonicky avizoval... vraj... či by som nemal čas a neprišiel vtedy a vtedy, aby sme si našli čas aspoň na chvíľu sa porozprávať. Takými akciami boli napríklad aj prezentácie kníh, výstavy prác popredných slovenských umelcov, pietne akty pri rôznych výročiach... často prišli do reči aj jeho osobní a dobrí priatelia. Z umeleckej brandže to boli najmä Vincent Hložník, Jožko Dóczy a Laco Ťažký. Blízkymi priateľmi mu boli aj jeho súkmeňovci a spolupracovníci, napríklad Andrej Červeňák, Vincent Andraško, bývalý riaditeľ Agrokomplexu pán Šavel', Tibor Kalecký a mnohí ďalší, aj mimo jeho bydliska, najmä kolegovia zo spisovateľskej brandže, ktorej bol členom v rámci Slovenského zväzu spisovateľov.

Boli to, a ešte i dnes sú niekoľkí z nich, skutočne veľké a známe osobnosti, nezabudnuteľní velikáni svojej doby, a to nielen z kultúry, ale aj z ostatných sfér nášho slovenského spoločenského života. Neraz sme o nich s úctou a obdivom spolu hovorili. Niektorí z nich sa spolu s ním stretávali na rôznych slávnostných podujatiach, vrátane besied na školách, kam boli často pozývaní, napríklad so známym spisovateľom, dnes už nežijúcim Lacom Ťažkým a profesorom Andrejom Červeňákom. Osobitnou kapitolou Laca Zrubca bola téma – cukrovar, teda šuriansky cukrovar s najstaršou spracovateľskou kampaňou v Európe, ktorý odolal II. svetovej vojne i „komunizmu“, no zničila ho tzv. „implantovaná demokracia“. Dlhé desaťročia dával cukrovar, ktorého súčasťou bol aj mlyn na múku, prácu tamojším obyvateľom. Cukor i kvalitná múka boli v časoch tzv. reálneho socializmu významným aj vývozným artiklom. Na

margo jeho likvidácie napísal práve Laco Zrubec báseň, ktorú prinášame. Z nej možno dedukovať, že mal vzťah aj k poézii...

REPA

Zmodernizovaný šuriansky cukrovar bol v prevádzke od roku 1854. V roku 2000 fabriku zatvorili....Korene mojej bulvy, zasiaté v praotcovej roli Janoseku, sali slad z ťarchy dôvery znoja gazdu a komína cukrovaru. Rozsievači a furmani naraz hľadeli na gúľajúce sa slnko, počúvali hlasy krákajúcich vrán, štebot škouránkov. Pozerali, ako sa čerí Žitava, voda v hliníkoch, ako rastie chvejúce sa unie a ako roľníkova radlica tlačí pazúriky bez fanfár katedrál do duše človeka. Krahulec nelenil, skolil jarabinku, podpichal hájnikov. Bzučali včely. Dym z komínov navždy usnul. Chveli sa ľudské srdcia, stráchali sa atakov krotiteľov. Bože, je koniec kampaní – robôt v cukrovare? Pane, prečo si nám nedal vrchy, kopce, do ktorých by sme skryli bolesti, plač robotných dlaní? Sú bez roboty. Deti bez chleba, hoc vzývame Teba. Keď zomrie nádej, umieračik sa skryje pod hroby. Agáty sa klonia k zemi.

Laco Zrubec, (Vysoké Tatry, september 2003)

Pri návšteve u neho doma, mi často rozprával o svojich priateľoch, o svojich najbližších plánoch. Jeho nenaplnenou túžbou bolo zriadenie múzea v Šuranoch, kam by bol ochotný darovať všetky svoje „cennosti“. Žiaľ, žiadny z doterajších starostov, predtým predsedov MNV, to nedokázal, čo tiež do určitej miery svedčí o mnohom – ako príklad slovenskej neschopnosti, závesti, malosti, prípadne nezáujmu a necitlivosti voči svojim presláveným rodákom. Naše posledné stretnutie, teda i rozhovor, bolo v jeho izbičke, v ktorej prijímal priateľské návštevy. Bolo to asi týždeň pred jeho smrťou. Rozhovor bol akoby jeho poslednou svedčnosťou, keď sme viac bilancovali ako hovorili o budúcnosti. Hoci Laco sa mi v ten deň o žiadnych osobných či zdravotných ťažkostiach ani len slovom nezmienil. Práve sa chystal na prednášku do vysokej školy, vraj sľúbil istému priateľovi, profesorovi, zastúpiť ho na hodine. Medzitým mi s dávkou nostalgie ukazoval doma miesto vedľa seba, kde často a pravidelne sedával jeho tiež už zosnulý a už spomínaný spisovateľ Laco Ťažký. Hovorili sme vtedy aj o aktuálnom dianí v Matici slovenskej, ktorej bol nielen členom, ale aj významným dlhoročným funkcionárom. Hovoril s nádejou o zmene vo vedení, keď namiesto bývalého predsedu Matice slovenskej dostal na tomto poste dôveru Marián Tkáč. Ďalej sa poťažkal na vydávanie Almanachu (vyšlo vtedy v poradí ako číslo 12), ktorý bol v tom čase práve vo výrobe. Vrazil, že je to určite jeho posledné vydavateľské snaženie, najmä preto, že vraj je čoraz ťažšie zohnať na jeho vydanie peniaze. Mimochodom, v tejto súvislosti je mojím potešením a cťou, že som sa mohol literárne pár príspevkami podieľať aj na jeho obsahu, ako menej známy človek, literát, humorista z vidieka. Pri tejto príležitosti ma nabádal, aby som vydal knihu, zbierku vlastných aforizmov. Vraj je to niečo iné, trvácnejšie, ako robiť noviny. Stalo sa, podarilo sa

mi to aj bez podpory tých, čo by o to záujem mali mať, no on sa vydania mojej knihy nedožil. Diskutovali sme aj o ďalších aktuálnych veciach a udalostiach. Napríklad, hovoril aj o poslednej rozlúčke, keď za tuhého mrazu odprevádzali na poslednej ceste Ladislava Tažkého. Spomenul aj niektorých ďalších, ktorí sa tejto rozlúčky zúčastnili...

Aj to, ako s Milanom Čičom a niekoľkými uzimenými priateľmi krátko po skončení smútočného obradu doslova bežali zohriať sa do neďalekej reštaurácie, kde sa o nich postarali, a ako sa k nim priateľsky, prívetivo a pohostinne správali... pričom oni si dali na zohriatie tradičný pohárik borovičky. Inak, borovička, popri dobrom víne, bol Lacov obľúbený destilát. Často ma presviedčal, že je to najzdravšia slovenská pálenka. Ako sa mi zdôveril, mal ju popri domácej slanine najradšej. Laca Zrubca, teda môjho bývalého staršieho priateľa, som poznal ako skutočne prajného, veriaceho a bezkonfliktného človeka. Avšak vždy pevne stojaceho za svojím názorom. Napríklad mne osobne veľmi fandil pri pokuse vydávať Extra Roháč a verbálne ma podporoval v boji o jeho znovu vzkriesenie. To mi veľmi imponovalo. No nepodarilo sa. Bohatá je aj naša vzájomná korešpondencia, pričom sme si nikdy nezabudli popriať veľa zdravia a šťastia, vrátane našich rodín, pri rôznych výročiach a sviatkoch, a to či už listom, alebo pohľadnicou, prípadne telefonicky.

Laco bol veľký národnár, Slovak od kosti. Veľa toho publikoval v súvislosti so slovensko-maďarskými vzťahmi, ktorým ako spisovateľ faktú a literát vari najlepšie z nás rozumel. V tejto problematike sa vyznal viac ako kto iný aj preto, lebo navštevoval rôzne archívy, zbieral a študoval dokumenty, dokonca aj v susednom Maďarsku. A hoci mal rád ľudí a nebol šovinista, bol vlastenec a veľký bojovník slovom i perom voči maďarskej iredente, ktorá naďalej nedá spávať a aktuálne stále rezonuje v mysliach mnohých Slovákov. Veď história je poučná... Sám bol „poznačený“ osobnou skúsenosťou, ktorú mi raz vyrozprával, keď ako žiak – gymnazista bol v čase maďarskej okupácie južného Slovenska (kam patrili aj Šurany) potrestaný zauchom od maďarsky vyučujúceho učiteľa za to, že si kreslil tajne pod lavicou. Spomínal aj na to, ako boli jeho spolužiaci ponižovaní, a zrejme táto stopa a zlá skúsenosť ho „poznačila“ na celý život. Laco Zrubec bol spisovateľom faktú, nikdy sa neuchyľoval k tomu, aby skresľoval dejiny, ako mnohí dnešní naši i maďarskí historici.